

Het Journaal met of in VGT: Een evaluatieonderzoek naar het aanbod Vlaamse Gebarentaal op de VRT

Jorn Rijckaert (onderzoeker) en Prof. dr. Alexander Dhoest (promotor)

Universiteit Antwerpen, Faculteit Sociale Wetenschappen
Departement Communicatiewetenschappen

Maart 2020

Executive summary

Samenvatting

Dit rapport brengt verslag uit van een onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Cultuur, Jeugd en Media. Het onderzoek had tot doel het Vlaamse Gebarentaal-aanbod op de VRT te evalueren aan de hand van ervaringen en bevindingen van Vlaams Gebarentaligen, buitenlandse initiatieven te analyseren, en op basis van dit alles aanbevelingen te formuleren voor een toekomstig Vlaams mediabeleid en een verbeterd aanbod. De aanleiding voor dit onderzoek zijn een aantal knelpunten in het huidige aanbod, vooral wat betreft verstaanbaarheid, die al herhaaldelijk door de Vlaamse dovengemeenschap aangehaald werden. In een eerste fase onderzochten we via twintig diepte-interviews de informatieverwerving bij het kijken naar het 19u-journaal van de VRT toegankelijk in Vlaamse Gebarentaal, afgekort als VGT, en Karrewiet. In een tweede fase selecteerden en analyseerden we drie andere Europese nieuwsuitzendingen in gebarentaal. De inzichten uit de eerste en tweede fase gebruikten we als basis voor een nieuw format dat we in een derde fase ontwikkelden en aan de respondenten ter evaluatie voorlegden. Dit alles vormt de grondslag voor onze conclusies en aanbevelingen voor toekomstige Vlaamse nieuwsuitzendingen in VGT.

VRT-aanbod met VRT

Momenteel biedt de VRT het Journaal van 19u dagelijks aan met VGT, simultaan getolkt door een horende tolk. Daarnaast wordt het kinderjournaal Karrewiet op weekdagen aangeboden, getolkt door een dove tolk. Ook worden een aantal occasionele programma's aangeboden met VGT. De focus van dit onderzoek ligt op het Journaal, maar ook Karrewiet wordt als vergelijkingspunt meegenomen.

Bestaand onderzoek

Uit internationaal en Vlaams onderzoek blijkt dat dove kijkers over het algemeen moeite hebben met het verstaan van gebarentaaltolken in de media, onder meer door hun eigen beperkte actualiteitskennis, maar vooral ook omwille van beperkingen in de vertolking zoals foute of onbekende gebaren en de invloed van gesproken taal op gebarentaal, en technische en praktische factoren zoals het hoge tempo en een gebrek aan synchroniciteit tussen gebaren en beelden.

Fase 1 - Het Journaal met VGT

In een eerste fase onderzochten we de kijkbeleving bij dove Vlaamse gebarentaligen van het huidige VRT-aanbod, meer specifiek het Journaal en Karrewiet met VGT. Daarvoor interviewden we twintig doven, waarbij we acht willekeurig gekozen Journaal- en Karrewietfragmenten bespraken, alsook hun meer algemene ervaringen en verwachtingen, en een aantal buitenlandse best practices.

Uit deze interviews blijkt dat ook onze respondenten moeite hebben met het begrijpen van de journaaltolken. Ze begrijpen de inhoud slecht doordat ze vaak details niet begrijpen, te weinig coherentie tussen de gebaren, lexicale en grammaticale fouten, beïnvloeding van de Vlaamse gebarentaal door het Nederlands, het hoge tempo, slechte afwerking van vingerspelling, regionale varianten, nieuwe of onbekende gebaren, gebrekkige synchronisatie tussen tolk en beelden, informatieweglatingen door de journaaltolken, en te veel visuele informatie. De Karrewiet-uitzendingen worden beter begrepen, deels door het eenvoudiger format en deels omdat het om dove tolken gaat die qua taalgebruik meer aanleunen bij het taalgebruik van de dove kijkers.

Fase 2 – Buitenlandse cases

Op basis van een overzicht van het Europese nieuwsaanbod in gebarentaal werden drie buitenlandse cases geselecteerd, onderzocht en bezocht.

De eerste case is BBC (Verenigd Koninkrijk), waar uitzendingen getolkt worden door een extern productiehuis, Red Bee Media. Uitzonderlijk hier is dat ook dove tolken live tolken, op basis ondertiteling. Vooral het taalgebruik is een groot voordeel, maar aangezien het nog steeds om het tolken van een live uitzending gaat, zijn er nog steeds problemen zoals het hoge tempo.

De tweede case is DR (Denemarken), dat zowel een live getolkt journaal als een samengevat journaal aanbiedt. De productie gebeurt door DR maar de selectie en organisatie van de vertolking gebeurt door een extern productiehuis, Døvefilm. Voor het getolkte journaal worden zowel horende als dove tolken gebruikt, dit laatste via horende feed tolken. Dit biedt een aantal voordelen tegenover het werken met ondertiteling, maar ook een aantal nadelen, zoals opnieuw het hoge tempo. Daarnaast maakt DR ook een samengevat journaal op basis van een vereenvoudigde nieuwsuitzending, gepresenteerd door een dove tolk, wat voordelen heeft qua taalgebruik en tempo.

Ook de derde case, SVT (Zweden), biedt zowel een getolkt regulier journaal als een samengevatte nieuwsuitzending aan. Het samengevatte nieuws komt live op televisie en wordt geproduceerd door een dove presentator en horende redacteur, die ook als mede-presentator voor de voice-over fungeert. Daarnaast worden ook afzonderlijke nieuwsitems online aangeboden. Het grootste verschil met de andere cases is dat gebarentaal hier de basistaal vormt, en dat het hele productieproces opgezet wordt vanuit het perspectief van doven.

Fase 3 - Het Journaal in VGT

De inzichten uit de eerste en tweede fase werden vertaald in een nieuw format, dat teruggekoppeld werd naar de twintig respondenten uit fase 1. Het nieuwe format bestond uit een samengevat journaal gepresenteerd door een dove Vlaamse gebarentalige, met beeldmateriaal uit het nieuws op de achtergrond. Ter voorbereiding werden een aantal items uit een bestaande nieuwsuitzending geselecteerd, transcripties van de tekst werden samengevat en aangepast, en stilstaande beelden en filmpjes werden geselecteerd als achtergrond. De opname gebeurde in een greenkey-studio, waarbij

de items afzonderlijk werden opgenomen en vervolgens gemonteerd tot een uitzending van 15 minuten. Vingerspelling werd tekstueel ondersteund in beeld.

De respondenten zijn unaniem lovend over dit nieuwe format "in" VGT, dat ze beter begrijpen en verkiezen boven het huidige journaal "met" VGT. Ze vinden de informatie coherenter, de synchronisatie tussen beelden en gebarentaal beter, het gebarentaalgebruik van de dove tolk duidelijker, correcter en minder beïnvloed door het Nederlands, het tempo lager en dus beter. Ook begrijpen ze over het algemeen de vingerspelling beter dankzij de tekstuele ondersteuning. Knelpunten blijven het gebruik van regionale varianten en standaardtaal, waarover de meningen verschillen, en het selecteren van items en informatie binnen items, dat veel respondenten begrijpen maar sommigen ook jammer vinden. Over een toegevoegd doofgerelateerd nieuwsitem is iedereen enthousiast.

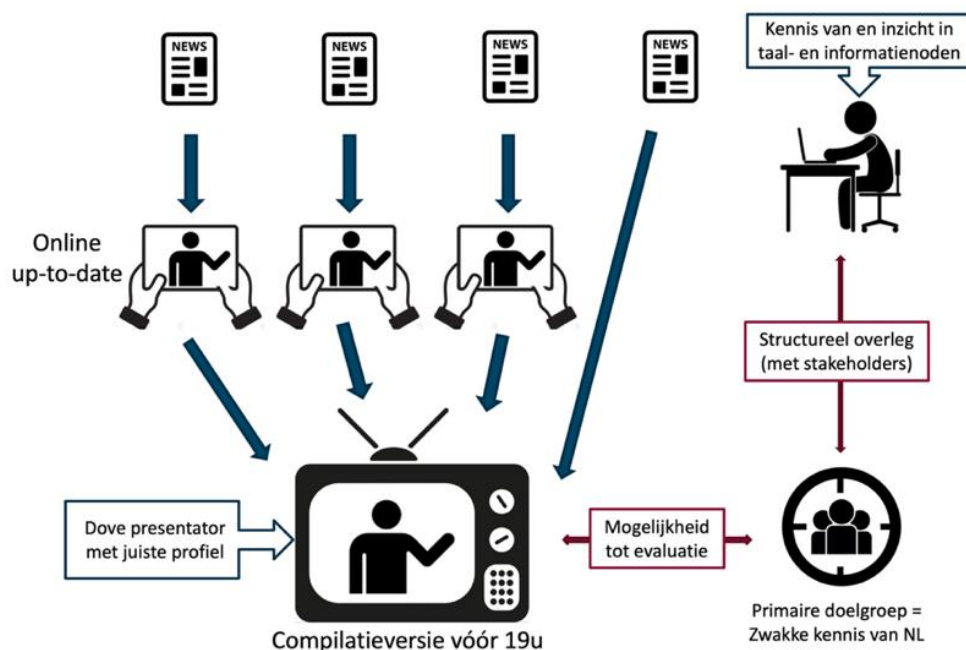
Conclusie en aanbevelingen

Ons onderzoek bevestigt de internationaal en ook eerder in Vlaanderen vastgestelde knelpunten bij nieuwsuitzendingen voorzien van tolken gebarentaal. Die liggen deels bij de doven zelf, wiens actualiteitskennis varieert; deels bij de vertolking, die onder meer te weinig coherent is, fouten bevat, en beïnvloed is door het Nederlands; maar in kern ook bij technische en praktische factoren, zoals het hoge tempo en de grote complexiteit van het nieuws, het gebrek aan voorbereidingstijd, de overvloed aan visuele informatie, en synchronisatieproblemen.

Op basis van ons onderzoek en het ontwikkelde format doen we de volgende aanbevelingen voor een toekomstig aanbod:

1. Kies voor een samengevat Journaal in VGT.
2. Schakel een dove presentator in.
3. Creëer een overlegplatform tussen verschillende stakeholders.

Concreet voorstel van het nieuwe format

Voor dit format zijn er, naast een technisch personeelslid (bij de openbare omroep of een extern productiehuis) slechts twee personeelsleden nodig, idealiter twee ploegen van twee die elkaar kunnen afwisselen. Op technisch vlak is een professionele greenkey-studio nodig. De dove of horende redacteur moet een goede kennis en inzicht hebben in de leefwereld van de doven en hun taal- en informatienoden. De dove presentator moet native gebarentalig zijn en het Nederlands goed genoeg beheersen op begripend niveau. Overdag worden afzonderlijke nieuwsitems online geplaatst. Het samengevatte journaal, een compilatie van die items, wordt uitgezonden om 18.45, zodat kijkers desgewenst nadien nog naar het Journaal met ondertiteling kunnen kijken.